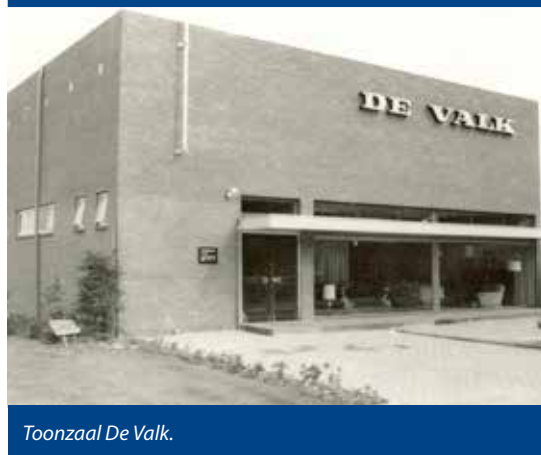

Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

door WILLEM TIP/deel 32
beeld: Digitale Beeldbank

Zaanse bedrijvigheid

Halverwege de Krabbelbuurt, de oude naam voor de dorpsweg van Westzaan tussen Kerkbuurt en Zuideinde, vestigde zich tegen het eind van de negentiende eeuw de stoomhoutwarenfabriek De Valk (1887). De Valk vervaardigde op grote schaal allerlei eenvoudige houten meubels en huishoudelijke artikelen, zoals trappen en strijkplanken. Bij het zestigjarig bestaan, vlak na de Tweede Wereldoorlog, telde men met genoeg een totale productie van tachtigduizend kruiwagens, honderdduizend rekjes om de was te drogen, driehonderdduizend huishoudtrappen en niet minder dan twee miljoen strijkplanken. Tegen het eind van de wederopbouwjaren namen de voorraden echter toe. Opgeslagen werden ze in de lege panden van de voormalige chocoladefabriek De Paradijsvogel. Een meubeltoonzaal (1971) beoogde nieuwe afzet, evenals de overname van een fabriek van eetkamertafels (1980). De economische tegenwind in de jaren zeventig sloeg de winstmogelijkheden echter uit handen. Het bedrijf dat op het eind zeventwintig medewerkers telde, sloot in 1981.

Toonzaal De Valk.

Stoom en staal zorgden in de laatste jaren van de negentiende eeuw ook voor een snelle ontwikkeling in de traditionele Zaanse verfmalerij. De verfmolens verdwenen. Van de drieëntwintig verfmolens halverwege de eeuw, waren er rond 1900 nog maar negen over. Vier moderne stoomverfmolens hadden intussen hun werk overgenomen. In Westzaan was de blauwselfabriek Avis al vroeg in de negentiende eeuw begonnen met stoomkracht (1833). Hout en wind waren echter betrouwbaarder gebleken. De blauwselfabriek De Blauwe Hengst, die de wisselvallige stoomkracht had afgelost, was de hele tweede helft van de eeuw in bedrijf gebleven. Toch moest ze uiteindelijk wijken. In 1907 begon ze een nieuw leven als korenmolen in Ouderkerk aan de Amstel.

Het wagenpark van De Valk in 1949.

In Westzaan startte Avis intussen de bouw van een enorm fabriekspand dat zich over tientallen meters uitstrekte langs de Krabbelbuurt. De voorgevel van het pand (gereed in 1916) toonde de ambitie van het bedrijf. In vier moderne talen was daar de naam aangebracht: Farbwerke Avis, Usines de Couleurs Avis, Avis Colour Works, Verffabrieken Avis. De hoge schoorsteen van de blauwselfabriek beheerste sindsdien het landschap rond Westzaan. Heel vriendelijk voor de omgeving was het bedrijf overigens niet. Bij de heersende wind waren de zwavelige dampen tot in de uithoeken van de Zaanstreek te ruiken. De omgeving kleurde blauw, de overalls van de werknemers ook. Heel winstgevend was het bedrijf evenmin. De moeilijke jaren tijdens en na de Eerste Wereldoorlog drukten verder de mogelijkheden. In 1919 keerde Avis voor het laatst dividend uit. Nieuwe producten, loodwit, schellak, schoensmeer en kunstharsperspoeder brachten nadien niet de gehoopte oplossing. Aan het eind van de wederopbouwjaren was sluiting niet meer te voorkomen (1966 - 1969). Nog lang zouden de massale en gestadig afbrokelende bedrijfspanden nog blijven leegstaan. Ze vormden bij tussenpozen een onderkomen voor de meest uiteenlopende gebruikers. Zelfs een theatervoorstelling werd er ooit georganiseerd. Pas

Blauwselfabriek Avis aan de J.J. Allanstraat.

in de vroege eenentwintigste eeuw zou de blauw gekleurde ondergrond worden afgegraven en verschenen er nieuwe woningen.

Stoom en staal betekenden in het laatst van de negentiende eeuw het einde van de scheepvaart met zeilschepen. Dat bracht tegelijk een omwenteling mee voor de Assendelver en Krommenieër zeildoekweverij. De Assendelver weverij, slecht betaalde huisnijverheid, verdween. De Krommenieër weverij hield echter stand. Het zeildoek dat men maakte diende nu echter niet meer voor de scheepvaart, maar als onderlaag voor een nieuwe vaste vloerbedekking: linoleum. Niet voor niets spreekt men sindsdien nog steeds van 'vloerzeil'. De linoleumfabriek Krommenie begon zijn productie op industriële schaal in 1898. Sindsdien groeide het bedrijf gestaag. Tijdens de Eerste Wereldoorlog telde men al 125 personeelsleden. Nog steeds is de linoleumfabriek in Krommenie een belangrijke werkgever.

Papier hangt te drogen in De Schoolmeester.

De traditionele Zaanse papiermakerij overleefde de modernisering minder goed. Van de vijftien traditionele papiermolens halverwege de eeuw waren er vlak voor de Eerste Wereldoorlog nog maar twee over, waaronder de Westzaanse papiermolen De Schoolmeester. Deze molen, gebouwd in 1692, zou zijn plaats behouden tot de huidige dag. Ooit maakte ze het papier waarop de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring werd gedrukt. Ze is nu eigendom van Vereniging De Zaanse Molen en legt zich volledig toe op het maken van geschept papier voor kunstzinnige en representatieve doeleinden. Elders in de Zaanstreek, in Wormer, ontwikkelde zich vanaf de vroege negentiende eeuw nog een grote papierfabriek, Van Gelder, die al snel op moderne wijze experimenteerde met stoomkracht. Het bedrijf zou echter in 1980 worden gesloten.